

Een nieuwe blik

Als breed partnerschap meer dan de som der delen wordt

Donica Buisman i.s.m. David Dooghe

1. Inleiding

Stedelijke ontwikkeling moet beginnen bij de gebruikers zelf. Dit is onze ervaring en overtuiging. Het vormt dan ook de basis van onze methodiek: de daadwerkelijke gebruikers van een plek zitten bij ons in ieder geval aan tafel. Het besef dat veel van de huidige projectontwikkeling een herontwikkelingsproject betreft is daarbij belangrijk. De ontwikkelaar komt steeds vaker in een verandertraject terecht. Het vroegtijdig betrekken van de juiste stakeholders leidt niet alleen tot een herontwikkeling die nauw aansluit op de wensen van de eindgebruiker, het verkleint bovendien de kans op weerstand.

Wie we zijn

De afgelopen jaren heeft State of Flux veel ervaring opgedaan in het werken vanuit breed partnerschap en het betrekken van eindgebruikers binnen stedelijke ontwikkeling. In 2015 heeft Hubbub -playful design consultancy and studio for playful products- de methodiek van State of Flux onder de loep genomen. *“We hebben gezien dat het proces dat State of Flux gebruikt erg goed werkt. Een zeer diverse groep deelnemers heeft samen een plan gemaakt dat breed gedragen is en meer dan de som der delen wordt. Er wordt in een State of Flux sessie écht ge-co-creëerd.”*¹ aldus Kars Alfrink van Hubbub. Dit alles leidde tot onderstaande inzichten die nu structureel toegepast worden in onze manier van werken. Het doel van State of Flux: het verlevendigen van publieke ruimten. De methodiek: werken vanuit een breed partnerschap. Het resultaat: sociale en economische waardecreatie. De oprichter van State of Flux -Donica Buisman- heeft tien jaar ervaring in co-creatie met eindgebruikers. Hoofdadviseur David Dooghe werkt sinds 2008 aan het inzetten van programmering als uitgangspunt voor stedelijke ontwikkelingen. Samen delen ze twintig jaar kennis in gemeentelijk beleid en het organiseren van stedelijke programmering.

Opzet paper

Deze paper is geschreven aan de hand van de ervaringen van State of Flux met een nieuwe methodiek voor planontwikkeling en -uitvoering. Een methodiek die de eindgebruiker voorop stelt en op basis daarvan een open planproces in gaat. Om het abstractieniveau zo laag mogelijk te houden werken we vanuit de korte in plaats van de lange termijn en met programmering in plaats van programma. We nemen de publieke ruimte als startpunt om een natuurlijk gedeeld belang te creëren en de opdracht tot herontwikkeling compact te houden.

In deze paper delen we onze kennis met u aan de hand van vier van onze projecten:

1. Tijdelijke invulling Buikslotermeerplein, Amsterdam
Eenentwintig opdrachtgevers staan sinds september 2015 aan de basis van een gezamenlijke ‘programmastrategie’ voor dit gebied. Het is de plek van het grootste en oudste winkelcentrum

¹ Advies doorontwikkeling Fluxkit t.b.v. aanvraag Stimuleringsfonds, Kars Alfrink, december 2015

van Amsterdam-Noord waar momenteel ook Station Noord wordt gebouwd: de hoofdhalt van de Noord-Zuidlijn in dit stadsdeel. De strategie -om dit gebied op korte termijn aan te pakken- is uiteindelijk ontwikkeld vanuit dertig deelnemers, tien creatieven en meer dan 100 ideeën van gebruikers. De opdrachtgevers zijn een mix van bewoners, retailers, een ROC, de markt, gemeente, woningbouwcorporaties, creatieven en lobby organisaties. Vanaf dit voorjaar zijn we aan de slag met de uitvoer.

2. Programmastrategie voor Overhoeks en omliggende gebieden, Amsterdam
Eenentwintig partijen gaven in 2013 de opdracht om tot een gezamenlijke programmeringsstrategie voor Overhoeks en haar omliggende gebieden te komen. Het is de plek waar onder andere het EYE Filmmuseum, A-Lab en de nieuwe A'DAM toren gevestigd zijn. De opdrachtgevers vormden een mix van bottom-up organisaties -waaronder culturele instellingen, actieve bewoners en MKB ondernemers- en top-down partijen als de gemeente, woningbouwcorporaties en vastgoedpartijen. Vanuit het concept van een 'Diner Pensant' brachten Jaap Modder (Brainville), Chris Keulemans (destijds directeur van de Tolhuistuin) en Donica Buisman deze partijen bijeen om gezamenlijk het gebied uit de crisisslop te trekken.

3. Culturele Zondag De Stad De Toekomst, Utrecht
15.000 mensen bezochten in mei 2014 de Culturele Zondag De Stad De Toekomst. In negen publieke ruimten werd de stad van de toekomst getoond volgens de nieuwe stedeling. Het hoofdthema was de opkomende 'selfmade economy'. Zeventien jonge curatoren -tussen de zestien en tweeëntwintig- stonden aan de basis van het programma. Tijdens één event van twee dagen werd getoond hoe de publieke ruimten van de stad geherprogrammeerd konden worden tot levendige plekken.

4. Herontwikkeling Tolhuistuin, Amsterdam
In 2008 werd het oude Shell terrein in Amsterdam-Noord omgedoopt tot culturele ontmoetingsplek 'De Tolhuistuin'. Het restaurant van 4.000 m², het eeuwenoude stadspark en vier creatieve kantooromgevingen werd met partners als Paradiso –en in nauwe samenwerking met de buurt- ontwikkeld tot creatief complex. Bijzondere programmering, het prachtige park en aandacht vanuit de BBC, de Washington Post en de New York Times leidde al snel tot een succesvolle grootstedelijke hotspot.

Tot slot vertellen wij u kort over de volgende stappen die wij voor ons zien in het ontwikkelen en uitvoeren van plannen vanuit de eindgebruiker. Daarbij is de nieuwe toolkit die wij aan het ontwikkelen zijn een belangrijk ijkpunt. Hiermee kan een groep stakeholders -op basis van onze methodiek- zelf hun eigen publieke ruimte op de korte termijn herontwikkelen.

2. Iedereen opdrachtgever

Op dinsdagavond 22 september 2015 ervoeren wij wat 'breed partnerschap' werkelijk kan betekenen: een optelsom van energie, uitvoerbare ideeën en daadkracht. Tijdens dit eerste diner voor de planontwikkeling voor het Buikslotermeerplein bleek een zorgvuldige samenstelling van de groep te resulteren in een 'Coalition of the Willing' met stakeholders die elkaar aanvulden. We zagen de gemeente samenwerken met ondernemers, bewoners met kennisinstellingen en woningbouwcorporaties met marktkooplui. Er ontstond wederzijds begrip en respect: voor de bewoner

die aangaf dat bepaalde ideeën financieel niet haalbaar zijn, voor de ambtenaar die niet alleen de regels wil volgen maar zelf de handen uit de mouwen wil steken en voor de ondernemer die verder kijkt dan zijn winstmarges. We hadden vaker co-creatie trajecten opgezet voor projecten, maar de energie die vanuit deze groep ontstond was uniek.

Eén van de diners van de programmastrategie voor het Buikslotermeerplein

2.1 Urgentie

Het heeft met urgentie te maken: het Buikslotermeerplein in Amsterdam-Noord is verpauperd geraakt. Vijftien jaar van stedenbouwkundige stilstand doet dat met een plek. Het grootste winkelcentrum van Amsterdam-Noord kampt sinds de crises met een aanzienlijke omzetsdaling, het gevoel van onveiligheid in de publieke ruimte is groot, de connectie met de omliggende buurten nihil. Een projectontwikkelaar is bezig met plannen om het winkelcentrum te herontwikkelen in een woon-winkel gebied, maar wanneer deze plannen het licht zien –of zelfs ten uitvoer gebracht worden- is nog onduidelijk. Met de opening van de Noord-Zuidlijn in 2017 in het vooruitzicht, heeft dit gebied van veertig hectare snel een oplossing nodig. Er moet iets gebeuren, zoveel is duidelijk.

2.2 Gedeeld opdrachtgever- en eigenaarschap

Een gedeelde opdrachtgeverschap is volgens ons de voornaamste basis voor een positief en daadkrachtig proces. We zagen het al eerder bij het neerleggen van de programmastrategie voor het Overhoeks gebied. Waar planprocessen veelal gefinancierd worden door één partij -meestal de gemeente- kiezen wij ervoor iedereen te laten meebetalen. Naar draagkracht uiteraard. Sommigen in valuta, anderen in middelen. Daardoor zitten alle stakeholders op een nieuwe manier aan tafel: de gemeente haalt niet alleen op maar denkt ook mee en partijen komen niet alleen hun zegje doen maar hebben een duidelijk belang in een goed en uitvoerbaar plan. Mede-opdrachtgeverschap blijkt bovendien het gevoel van gedeeld eigenaarschap voor de plek te versterken. Daar komen we later -bij het hoofdstuk over publieke ruimten- op terug.

Het blijkt belangrijk dat binnen de groep van stakeholders een goede balans is tussen de verschillende belangen en (culturele) achtergronden van de opdrachtgevers. Daarbij mogen grotere instellingen – zoals gemeente en vastgoedeigenaren- de eindgebruikers niet overschaduwen en vice versa. Zo vindt directe aansluiting plaats bij de diversiteit in gebruik van het gebied en houden verschillende meningen elkaar in balans.

2.3 Gezamenlijke uitwisseling

Bij elk nieuw project dat we aangaan, zijn stakeholders sceptisch over het realiseren van een gedragen plan: “iedereen zit toch op zijn eigen eiland”. Natuurlijk: dat is ook logisch. De eerste prioriteit ligt altijd bij datgene waar partijen zelf mee bezig zijn, waar ze hun brood mee verdienen of eigenwaarde uit halen. De vraag is hoe al deze diverse belangen elkaar kunnen vinden in een gedeeld belang: het verlevendigen van een wijk, in coöperatie een wooncomplex bouwen of de publieke ruimte

gebruiksvriendelijk maken. Het gedeelde belang zit op de plek waar privaat en publiek elkaar raken. Dat betekent dat je privaat en publiek bewust aan elkaar moet koppelen. Verschillende stakeholders moeten ideeën met elkaar kunnen uitwisselen om er zo achter te komen dat datgene wat ze willen eigenlijk niet zoveel uit elkaar hoeft te liggen, elkaar zelfs aan kan vullen of beter nog: kan versterken. In onze ervaring leidt goed stakeholdersmanagement tot resultaatgerichte uitwisseling met niet alleen een gedragen plan als resultaat, maar ook begrip voor elkaars standpunten en bereidheid tot compromis. De valkuil is polderen, hiervoor zijn duidelijke kaders en een kwalitatieve doelstelling van belang. Wat ook helpt: de ideeën vanuit de kerngroep van stakeholders aanvullen tijdens een publieksevenement. Dan wordt het planproces echt open gecooïd: buiten op straat mensen aanspreken, vragen wat zij willen en dat weer verbinden aan de kennis die je al hebt.

Zef Hemel is één van de voorstanders van dit soort ‘open planningsmodellen’. *“Het is zo ongelooflijk goed wat er dan uit komt, veel slimmer en veel duurzamer. Vaak is het ook goedkoper, of het geld wordt er bij gevonden met crowdsourcing of via partijen die het zelfstandig willen financieren. Daarnaast heb je er ook een enorm politiek en democratisch profijt van.”*² Hij noemt in dit kader de term ‘collectieve intelligentie’: groepsintelligentie die voortkomt uit de interactie tussen mensen. Deze ‘collectieve intelligentie’ van het systeem is daarbij niet noodzakelijk terug te voeren tot een individu.³ Het vergroot de kans op een gedragen plan en verkleint weerstand.

Twee van de vier plankaarten van de programmastrategie voor het Buikslotermeerplein

2.4 Loslaten en vasthouden

Onze grootste les in de afgelopen jaren is dat je regie moet blijven houden. De basis van onze manier van werken is om de stakeholders, binnen neergelegde kaders, ‘los’ te laten. Hun ideeën –en waar de ideeën elkaar vinden- zijn leidend binnen het planproces. Op basis hiervan ontdek je waar de urgentie werkelijk zit, wat men belangrijk vindt en waar de oplossingen liggen. Tijdens elk planproces dat we doen, vragen we aan de stakeholders welke taken zij zelf gaan oppakken: de gemeente die een fietsroute verbetert, de horeca-eigenaar die zijn terras opknapt of de buurtbewoner die een evenement organiseert. Ook voor het Overhoeksgebied hadden we met de stakeholders een takenpakket neergelegd waarin iedereen een rol vervulde. Ons idealisme had echter de overhand genomen: de overtuiging dat mede-eigenaarschap van het planproces ook zou leiden tot vanzelfsprekend mede-eigenaarschap voor de uitvoer bleek niet juist. Het loslaten van de regie resulteerde in het prevaleren van individuele belangen ten opzichte van de gedeelde: de dagelijkse praktijk kreeg prioriteit.

² Als Wibaut nu zou leven dan zou hij misschien wel hetzelfde doen, Rooilijn, Jg 45/ Nr. 5/ 2012, <http://www.rooilijn.nl/wp-content/uploads/2014/03/RL12-05-Interview-Zef-Hemel.pdf>

³ Collectieve Intelligentie, Wisdom of the Crowd, <https://wisdomofthecrowd.nl/projects/wat-brengt-de-toekomst-trends-in-kaart/toekomstbeelden/wisdomofcrowds/drie-stadia/>

Dat zou ons niet nog eens overkomen, voortaan moest ook op de uitvoer een regievorm komen die de stakeholders ruimte gaf, aanstuwde en het grote plan in de gaten hield. Bij het Buikslotermeerplein blijkt dat het werkt. Om de diverse stakeholders blijvend te betrekken, is het cruciaal dat ze hun idee terug zien in het resultaat of een goede reden krijgen waarom dit niet is gelukt. Alleen dan blijven zij energie, tijd en middelen stoppen in het project. Dr. Antonie van Nistelrooij zag dit terug in zijn onderzoek naar succesvolle (veranderings)processen. Volgens deze specialist in participatieve organisatieverandering van de Vrije Universiteit te Amsterdam is hier sprake van indien *“het management er in slaagt om duidelijkheid te verschaffen over de onderwerpen, het aantal vrijheidsgraden, de eigen rol en er bovendien ook in slaagt om dit gedurende het hele veranderproces consistent vol te houden”*.⁴

3: Begin bij de basis

Het blijkt geen sinecure: een diverse groep stakeholders bij elkaar brengen om samen tot een plan te komen. Het is belangrijk partijen vanuit hetzelfde uitgangspunt te laten meedenken en respect te hebben voor de verschillende vormen van expertise ten aanzien van de stad. De ondernemer kent de blik van de klant en hoe hij zijn omzet kan behalen, de bewoner bezoekt fijne en minder fijne plekken in zijn omgeving en de ontwerper weet hoe hij wensen en ontwerp aan elkaar kan koppelen. Deze (ervarings)kennis kan alleen bij elkaar komen als het abstractieniveau van planontwikkeling omlaag gaat. Wij doen dit door te werken vanuit de korte termijn en het inzetten van programmering in plaats van programma.

3.1 Werken vanuit de korte termijn

Negen publieke ruimten in twee dagen tijd herprogrammeren. Dat was de uitdaging tijdens de Culturele Zondag De Stad De Toekomst. We kregen vier vraagstukken van opdrachtgevers uit de stad en werkten met vijf stadmakers in de wijken. We realiseerden onder andere de ‘bibliotheek van de toekomst’ op de Mariaplaats en stadmakers lieten zien hoe het Westplein zich zou kunnen herontwikkelen. Het doel was de stad van de toekomst volgens de jonge stedeling te laten zien. Een groep van achttien jonge stedelingen stond aan de basis van het programma en bepaalden in co-creatie de programmering van dit event. Het resultaat was dat 15.000 bezoekers de stad van de toekomst konden ervaren. Niet met futuristische gebouwen maar door de wensen van de gebruikers direct te laten zien. Sommige toepassingen zoals de ‘markt van de toekomst’ op het Vredenburgplein bleken dermate succesvol dat de gemeente direct aan de slag ging om deze een meer structurele basis te geven. De ‘route van de toekomst’ leerde ons juist dat je een route moet opdelen om de belevingswaarde te verhogen: intieme verblijfsplekken op de route creëren was wat er moest gebeuren.

⁴ Participatie tijdens organisatieverandering; wat is reëel en wat niet?, Antonie van Nistelrooij, <http://avannistelrooij.nl/website/files/vnistelrooijv3.pdf>

Programmering publieke ruimten voor Culturele Zondag De Stad De Toekomst

3.1.1 Van korte termijn naar lange termijn

We zeggen niet dat structurele planvorming niet belangrijk is, in tegendeel. Alle input die wij ontvangen voor het Buikslotermeerplein in Amsterdam-Noord staat in relatie tot de lange termijn wensen en oplossingen voor het gebied. Wat echter blijkt is dat –door te werken vanuit wat mensen morgen veranderd willen zien- het uiteindelijk gebruik van een plek en de wensen van de gebruikers zelf het startpunt worden voor (her)ontwikkeling. Wat we leren van projecten op de korte termijn -zo hebben we ook ervaren bij de herinrichting van het park van de Tolhuistuin in Amsterdam-Noord- kan daarbij worden ingezet als kennis voor het verbeteren van die plek op de lange termijn. Zo leidt een relatief kleine voor-investering tot een structurele aanpassing die werkelijk aansluit op het dagelijks gebruik. Deze gefaseerde methodiek past ook beter bij de opgaven van vele herontwikkelingsprojecten.

3.1.2. Communitybuilding

Wat we bovendien zien is dat ‘wat we morgen kunnen doen’ een veel grotere doelgroep aanspreekt dan het meer afstandelijke ‘de toekomst’. De programmastrategie voor het Buikslotermeerplein heeft in zes maanden tijd geleid tot 150 geïnteresseerde organisaties en particulieren die het allemaal belangrijk vinden dat de plek verlevendigt en die daar (mogelijk) zelf een bijdrage aan willen leveren. Werken op de korte termijn blijkt hét uitgangspunt voor het bouwen aan een betrokken community. Hierbij is het belangrijk geen loze belofte te doen en onzekerheden te benoemen. Wij kunnen u vertellen: het wordt ervaren als een opluchting. Ook niet-weten waar je aan toe bent is kennis. Belangrijk is dat de stakeholder zelf kan bepalen of hij er –wetende wat de onzekerheden zijn- energie in wilt stoppen. Vanuit een gedragen plan, waarin de stakeholder zijn ideeën gereflecteerd ziet, blijkt de stap naar uitvoer een kleine te zijn.

3.2 Geen programma maar programmering

“A good city is like a good party. You know it’s working when people stay for much longer than really necessary, because they are enjoying themselves.” aldus ook architect Jan Gehl.⁵ Kortom: we moeten een feestje bouwen. Geen betere manier om dat te doen dan door de inzet van programmering.

Het stedenbouwkundig programma van eisen is uiteraard belangrijk voor het ontwikkelen van een plek. Wij pleiten er echter voor om veel meer vanuit de mogelijkheden voor (tijdelijke) programmering naar het ontwikkelen van de stad te kijken. Dit past ook bij de toename aan herontwikkelingsopgaven in Nederland: er is vaak al een bestaand programma voor het gebied. De vraag is hoe je deze kan aanpassen aan de huidige vraag. Hiervoor zetten wij programmering in met behulp van onze programmastrategie. Deze methodiek behelst een reeks van geplande gebeurtenissen en handelingen die als doel hebben het gebruik van een plek te maximaliseren. Het gaat zowel om het

⁵ Cities for People, Jan Gehl, 2010, Island Press, Washington

versterken van de verblijfsfunctie als het creëren van reuring. Flexibiliteit staat daarbij voorop: het programma moet zich makkelijk kunnen aanpassen aan de actualiteit. De focus ligt dan ook op software versus hardware en op korte termijn versus lange termijn. De programmering bestaat veelal uit een combinatie van sociale en fysieke interventies op het gebied van design, kunst & cultuur, architectuur en groen. Om structurele waarde te realiseren, is het belangrijk dat deze programmering strategisch en voor meerdere jaren uitgezet wordt, een open karakter heeft, zichtbaar is en kwaliteit toevoegt.

3.2.1 Iedereen is ontwerper

In het planontwikkelingsproces wordt gezocht naar de kennis en ontwerpkracht van de belanghebbenden vanuit allerlei disciplines. Zoals Ezio Manzini het verwoordde: *“All social innovation processes are design processes. And all the involved actors, adopting a design approach, are (consciously or not) designers.”*⁶ Wij zoeken naar ideeën van stakeholders die ze (veelal) ook zelf kunnen uitvoeren. Zo wil het dak-en thuislozencentrum bij het Buikslotermeerplein het beheer van het groen doen, gaat het ROC zijn buitenrookplek opknappen en is de marktcommissie druk bezig zijn markt te verbeteren. Let op: we zeggen hiermee niet dat de stedelijk of stedenbouwkundig ontwerper geen rol meer heeft. We zeggen wel dat in herontwikkelingstrajecten deze rol veelal kleiner is (en zou moeten zijn) om zo de verschillende stakeholders werkelijk eigen verantwoordelijkheid te geven in – en te betrekken bij- het verlevendigen van hun omgeving.

3.2.2 Het karakter als kader

Om te komen tot de juiste programmering is het van belang te weten wat het karakter of de identiteit van een plek is. Dat betekent naast deskresearch vooral ook samen met de groep stakeholders in gesprek over hoe zij een plek ervaren. Deze softe data zijn juist belangrijk in het doorgronden van de plek en om de groep stakeholders op één lijn te krijgen. Elke plek heeft zijn unieke kwaliteiten en kwaliteiten die algemeen geldend zijn. Terwijl voor het Overhoeksgebied ‘de nieuwe stad’ het uitgangspunt is -met innovatie als leidraad- blijkt het Buikslotermeerplein een plek van ‘thuiskomen’ - waar al teveel kunst en creativiteit de bestaande gebruikers tegen de borst stuit. Deze ‘karakters’ vormen het uitgangspunt voor het toepassen van programmering die past in het gebied. Zo sluit je aan bij de gevoelswaarde van de gebruikers zelf en verklein je de kans op weerstand bij veranderingen. Elke plek is aldus anders. Dat vraagt niet perse om maatwerk in het planproces, maar wel om continue inleving in de beleving van de gebruikers van die specifieke plek.

Programmeringsstrategie Overhoeks en omliggende gebieden Amsterdam

4. Start vanuit de publieke ruimte

⁶ Interview with Ezio Manzini, International Society of Biourbanism, <http://www.biourbanism.org/interview-with-ezio-manzini/>

State of Flux is ervan overtuigd dat je een gebied beter en sneller kunt ontwikkelen door een centrale publieke ruimte als vliegwiel te gebruiken. In de publieke ruimte komt het belang van diverse partijen samen. Door dit relatief ‘kleine’ en gedeelde vertrekpunt van gebiedsontwikkeling blijft de opdracht tot herontwikkeling compact en kun je -vanuit een natuurlijk gevoel van mede-eigenaarschap- makkelijker een diverse groep van stakeholders betrekken. Voor deelname aan het planproces voor het Buikslotermeerplein hebben we geen enkele keer de opmerking gehad dat iemand geen belang zag bij het verlevendigen van deze publieke ruimte. Gebrek aan tijd was de belangrijkste reden waarom een partij niet aan wilde sluiten. Het eigen en gedeelde belang bleek evident. De verbindende kernwaarden van de publieke ruimte vormen een logisch startpunt voor herontwikkeling vanuit een breed partnerschap.

4.1 Van Homo Economicus naar Homo Romanticus

We hebben jarenlang naar de gemeente gekeken als hoofdverantwoordelijke voor het realiseren van goede publieke ruimten. In de basis blijft de overheid natuurlijk ook eindverantwoordelijk maar door de opkomst van de ‘participatiemaatschappij’ –met een terugtrekkende overheid en de wens van steeds meer bewoners en ondernemers voor invloed op hun omgeving- is het gevoel van eigenaarschap van de publieke ruimte aan het veranderen. De opkomst van de betrokken burger heeft volgens Monk⁷ te maken met de omslag van de ‘homo economicus’ naar de ‘homo romanticus’: *“De groeiende welvaart kenmerkt zich door een verschuiving van ‘ik heb’ naar ‘ik ben’”*. Van hieruit volgt hun verklaring voor een andere blik op de omgeving bij veel (nieuwe) stedelingen: *“De homo economicus –die wil optimaliseren wat hij heeft- kijkt vooral rationeel naar hoe een omgeving hem het beste ‘van dienst’ kan zijn. De homo romanticus wil optimaliseren wat hij is, vaak ook in de ogen van anderen. Hiervoor zoekt hij niet alleen naar een betekenisvolle relatie met zichzelf maar ook met zijn sociale en natuurlijke omgeving”*.⁸ Het vormt een mooi startpunt voor betrokkenheid van deze bewoners en ondernemers bij een planproces. Daarnaast moet ook gezocht worden naar gebruikers die als ‘homo economicus’ leven in de stad. Zij hechten vooral waarde aan de functionele rol van publieke ruimten.

4.2 Gedeeld belang

De startplek voor het vinden van een ‘betekenisvolle relatie’ begint bij de nieuwe stedeling veelal bij onze publieke ruimten. Het is niet voor niets dat veel van de projecten van nieuwe stadmakers gerelateerd zijn aan een publieke ruimte -zoals Singeldingen in Rotterdam, het NDSM terrein in Amsterdam of het Singelpark in Leiden- of zelfs hele wijken zoals MeerMerwede in Utrecht en ZoCity! in Amsterdam. De publieke ruimte vormt hier telkens het startpunt van het aangaan van relaties met de omgeving. Zij is bij uitstek geschikt om een gedeeld belang te creëren. Het is tenslotte de letterlijke verbinding tussen private en publieke belangen: tussen de werelden van allerlei verschillende partijen.

4.3 Publieke ruimte als vergrootglas

De problemen van een gebied komen bovendien vaak het sterkst tot uiting in de gedeelde publieke ruimte: een winkelcentrum dat kampt met enorme omzetzakkingen, een park dat slecht onderhouden is of een plein waar niemand gebruik van maakt. Wanneer sprake is van aftakeling, is de urgentie voor gebruikers en belanghebbenden evident en daarmee de noodzaak om er iets aan te doen. Iedereen heeft direct baat bij de ontwikkeling van de centrale publieke ruimte en ziet hun (soms letterlijke)

⁷ Eenzaam Manifest, Monnik, 1 mei 2015, <http://www.monnik.org/eenzaam-manifest/>

⁸ Van de Homo Economicus naar de Homo Romanticus, Christiaan Fruneaux & Edwin Gardner, Rekto Verso, Nr 69

december 2015/ januari 2016, <http://www.rektoverso.be/artikel/van-de-homo-economicus-naar-de-homo-romanticus>

investering in de loop der jaren terugvloeien in hun eigen geluk en/of portemonnee. Dit effect blijft ons inziens niet alleen beperkt tot de centrale publieke ruimte, maar sijpelt verder de omgeving in.

5. En verder

Elke plek, elke opgave vraagt om een andere oplossing en daarmee ook (soms) om een andere methodiek. Met deze paper pleiten wij er niet voor om iconische opdrachten zoals het Eye Filmmuseum vanuit een programmeringsstrategie te ontwikkelen. Wij pleiten wel om vaker te onderzoeken of een gedeelde publieke ruimte het uitgangspunt zou moeten zijn voor herontwikkeling vanuit een breed partnerschap. Deze werkwijze is overigens geen ‘quick fix’. Het bouwen van een ‘Coalition of the Willing’ en het stapsgewijs herontwikkelen van een gebied vanuit de korte termijn kost tijd. Bovendien vereist het creëren van een breedpartnerschap voor planontwikkeling en -uitvoering specifieke ‘skills’. Veelal blijkt een onafhankelijke partij nodig die geen geschiedenis heeft met de diverse belanghebbenden. Ook wij ervaren dat we vaak als buffer moeten optreden tussen verschillende meningen en een regierol moeten pakken op het nemen van cruciale beslissingen die in het grotere geheel het beste resultaat gaan opleveren.

We hebben de afgelopen jaren veel kennis opgedaan voor het werken in een breed partnerschap. De komende jaren blijven we onderzoek doen naar het herontwikkelen van gebieden vanuit zijn publieke ruimten. We willen beter weten waarom bepaalde pleinen en parken ‘werken’ en anderen niet, welke rollen de eindgebruikers hierin op zich willen nemen en hoe je dit verder kan verduurzamen. Onderdeel van ons onderzoek is de toolkit die we aan het ontwikkelen zijn: *“Fluxkit is a physical toolbox for engaged citizens to collaboratively create programmes for their public spaces.”*. Hiermee kan iedereen –mits de opgave niet al te ingewikkeld is- aan de slag met het in gezamenlijkheid verbeteren van hun gedeelde omgeving, ook buiten Nederland. Met de hieraan gekoppelde website kunnen we de toolkit verder perfectioneren en creëren we –dat is de droom- een verbonden community die werkt aan inspirerende en inclusieve publieke ruimten over de hele wereld.